

PRIKAZI I OSVRTI - REVIEWS

Prilozi historiji Sarajeva. Orientalni institut - Institut za istoriju, Sarajevo, 1997, str. 531. Izlaganje održano na promociji u Narodnom pozorištu 10. januara 1998. godine.

U najdramatičnijim danima opsade Sarajeva, grada gdje su se susretali uticaji različitih kultura i civilizacija međusobno se dopunjujući i utemeljujući, znanstveni i kulturni radnici raznih nacionalnosti i različitih svjetonazora pružali su duhovni otpor uništavanju Sarajeva kao grada skladnog međusobnog življenja. Najznačajniji ratni interdisciplinarni naučni skup sa područja društvenih nauka održan je od 19. do 21. marta 1993. pod naslovom "Pola milenija Sarajeva" koji nije posve adekvatno odražavao tematski i kronološki obuhvatniji sadržaj skupa.

Naime, još prije rata Institut za istoriju i Orientalni institut u Sarajevu planirali su da organiziraju okrugli sto povodom petnaestdesete godišnjice vakufname Ishabega Ishakovića iz godine 1462, kojom su obilježeni elomni momenti u razvoju Sarajeva kao urbanog centra. Ratna zbivanja odgodila su za godinu dana realizaciju ove ideje i ona je ostvarena u modificiranom obliku. Na trodnevnom znanstvenom simpoziju podneseno je oko sedamdeset referata koji su tretirali raznovrsnu problematiku iz života i kulturnog stvaralaštva na području Sarajeva u vremenskom periodu od prahistorije do najnovijeg doba. Težnja organizatora bila je da se, koliko je to god bilo moguće u datim uvjetima, svestrano prezentira prošlost grada. U danima kad je grad bio izložen teškim napadima, referenti i drugi sudionici skupa izlažući se životnoj opasnosti učestvovali su u njegovom radu. Na simpozij su pozvani svi koji su mogli dati doprinos obradi prošlosti grada. Kao referenti nastupili su historičari, orijentalisti, arheolozi, historičari likovnih i scenskih umjetnosti, historičari književnosti, lingvisti, arhitekti, urbanisti, pravnici, ekonomisti, filmski radnici, teolozi, liječnici i dr.

Redakcija koju su sačinjavali članovi Organizacionog odbora simpozija, u sastavu Esad Duraković, Lejla Gazić, Vera Katz (sekretar), Ibrahim Karabegović, Fehim Nametak, Boris Nilević, Muhidin Pelesić, Behija Zlatar i Dževad Juzbašić (urednik), uspjela je da prikupi većinu tekstova podnesenih referata. Zbornik od 54 priloga pisana od strane 53 autora, a to su: Enver Imamović, Lidija Fekeža, Vesna Mušeta-Aščerić, Amina Kupusović, Behija Zlatar, Boris Nilević, Ahmed Aličić, Avdo Sućeska, Hatidža Čar, Enes Pelidija, Fehim Spaho, Lamija Hadžiosmanović, Amir Ljubović, Muharem Omerdić, Sulejman Grozdanić, Fehim Nametak, Amina Šiljak-Jesenković, Muhamed Karamehmedović, Hanka Vajzović, Mevlida Karadža, Safet Halilović, Enes Kujundžić, Kemal Bakaršić, Lejla Gazić,

Ibrahim Karabegović, fra Ljubo Lucić, Enver Redžić, Muris Idrizović, Dževad Juzbašić, Izet Rizvanbegović, Semra Henda, Ljiljana Beljkašić-Hadžidedić, Ajša Zahirović, Zdenko Lešić, Nusret Šehić, Nedim Šarac, Ibrahim Kemura, Vlado Stolić, Muharem Kreso, Muhidin Peješić, Drago Borovčanin, Midhat Aganović, Nedžad Kurto, Tomislav Išek, Ivan Štraus, Snježana Mutapčić, Vefik Hadžisma-
jlović, Razija Lagumdžija, Duško Milidragović, Mustafa Memić, Ilijas Bošnjović, Mustafa Festić i Hajrudin Numić. Pet autora ove knjige nije više među živima.

Fehim Spaho koji je poginuo od agresorske granate, dok su fra Ljubo Lucić i Hajrudin Numić stradali u prometnim nesrećama, a Razija Lagumdžija i Sulejman Grozdanić umrli su prirodnom smrću, koju su bez sumnje ubrzale proživljene nevolje u opsjednutom gradu.

Prilozi prezentirani u ovom zborniku različitog su obima, nivoa i karaktera. Oni sežu od rezimea ranije publiciranih radova do iscrpnijih članaka i rasprava. Također ni problematika razvitka grada nije mogla biti ravnomjerno tretirana. Težište je ipak na kulturnoj istoriji i periodu otomanske vladavine. Redakcija je prihvatila sve ponudene tekstove i prepustila ih sudu naučne javnosti. Radovi odražavaju stavove autora a ne u svakom pojedinačnom slučaju i članova redakcije.

Međutim, na putu objavljivanja ovog zbornika ispriječile su se teškoće finansijske prirode, koje su izgledale nepremostive. Doduše blagodareći pomoći gradskih vlasti Sarajeva prevedeni su rezimei svih priloga na engleski jezik, a Soros fondacija - Otvoreno društvo za BiH finansirala je kompjutersku pripremu knjige za štampu. Nakon toga nekoliko godina smo čekali i skoro izgubili svaku nadu da će se knjiga štampati. Tada nam je Društvo Švicarska - Bosna i Hercegovina priteklo u pomoć. Blagodareći zauzimanju predsjednika i sekretara Društva, prof Heinricha Otta i gospode Rachel Bösch, te recenzijama i preporukama tako prominentnih naučnika, članova Društva, kao što su profesori Jean Francois Bergier i Georg Kreis, Švicarska akademija humanističkih i socijalnih znanosti subvencionirala je štampanje ovog zbornika a i Društvo je dalo svoj novčani prilog koji je omogućio da se ovo djelo publicira. Napominjem da autori i članovi redakcije nisu primili nikakvu novčanu naknadu za svoj rad, koji je bio motiviran razlozima isključivo moralne i znanstvene prirode.

Svrha promocije je da skrene pažnju javnosti na knjigu, a ne da prejudicira ocjenu znanstvene kritike, čiji se nedostatak i u predratnom periodu kod nas u mnogome osjećao. Međutim danas naučna kritika gotovo u potpunosti izostaje. Nju po pravilu zamjenjuju apologetske promocije, ponekada i sasvim nekompetentnih promotora.

Mogu bez ikakve ograde reći da je prezentirani zbornik u prvom redu dragocjen dokument vremena, nastao u funkciji angažmana autora u odbrani temeljnih civilizacijskih vrijednosti. U njemu su vidljivi kod većine autora napori za kritičkom revalorizacijom naše prošlosti, za njeno temeljito demitologiziranje i oslobađanje historiografije od nataložениh, u prvom redu nacionalističkih zabluda. Ovi zahtjevi uvjetovani su i naglašeni proteklim genocidnim ratom i krahom mnogih iluzija.

Svojevremeno je Max Weber označio historiju kao "immer jugendliche Wissenschaft". Po njegovom shvatanju ona se stalno podmlađuje primjenom

uporedne sociologije koja razbija zidove historije, nauke usmjerene na ispitivanja pojedinačnih pojava. Inače, vremenom se najkrupniji događaji različito ocjenjuju i gledišta o njima mijenjaju. Pri tome ono što je za savremenike izgledalo odlučujuće tokom vremena dobija manji značaj i obratno.

Velike historijske prekretnice, kao što je i ova sadašnja, daju poseban potsticaj istraživanjima i formuliranju novih pogleda na prošlost. Međutim, tu se krije opasnost da se ne ode u krajnost i postane žrtva novih nacionalističkih predrasuda. Kod nas je prisutna sklonost jednostranom i nihilističkom odnosu prema prethodnim etapama razvitka, što je došlo do izražaja 1918, 1941. i 1945. godine, osobito u publicistici i udžbeničkoj literaturi. Danas, kao i ranije, opažaju se tendencije orvelovskog prekrajanja prošlosti. Kulturocid u proteklom ratu je bio naglašeno sastavni dio genocida u politici agresora, koja je došla do izražaja u sistematskom uništavanju spomenika kulture, naročito sakralnih objekata, te kulturnog blaga uopće (na primjer uništenje Nacionalne i univerzitetske biblioteke i Orijentalnog instituta u Sarajevu), kao i u promjeni imena gradova (Foča - Srbinje, Bosanski Brod - Srpski Brod, Bosanski Novi - Novi Grad). I u poslijeratnom razdoblju javljaju se tendencije da se neki historijski spomenici i spomen obilježja u skladu sa vladajućim nacionalnim ideologijama i ukusu modificiraju.

Očito je da se vremenom određeni vrijednosni kriteriji pri ocjeni historijskih zbivanja mijenjaju. Međutim, reviziju pogleda na historijska zbivanja treba činiti odmjereno i argumentirano. Pri tome nije nam potreban u svemu konsenzus o prošlosti da bi konstruktivno rješavali probleme u sadašnjosti i budućnosti. Ovim nikako ne umanjujem značaj historiografije u osvjetljavanju tamnih strana iz historije balkanskih naroda, među kojima i mnogih pojava u posljednjem ratu. Bez kritičke konfrontacije sa prošlosti ne može se prevladati teško historijsko nasljeđe i osloboditi mitomanije.

Opravdana su nastojanja za afirmiranje nacionalnih osobnosti i kulture, ali pri tome treba imati u vidu da sve kulturne tekovine nemaju a priori nacionalni predznak. Međutim, etnonacionalistički autizam znači potpunu provincijalizaciju i degradaciju kulture i nauke, sa dalekosežnim širim negativnim posljedicama i suprotan je intencijama koje su dovele do publiciranja ovog zbornika.

Na kraju koristim se ovom prilikom da ponovo plediram za očuvanje političkim zloupotrebama ozbiljno ugroženog digniteta historijske nauke i za afirmiranje principa kritičke historiografije, za što smo se zalagali u najdramatičnijim trenucima našeg grada i Bosne i Hercegovine.

Principi koji su naš inspirirali u dosadašnjem radu nisu nimalo izgubili od svoje aktuelnosti. To nas obavezuje na dalji angažman u istom smjeru. Nadam se da u tom pogledu možemo računati na podršku naučnih i kulturnih radnika u demokratskom svijetu kao i naših švicarskih prijatelja.

Dževad Juzbašić